

BİZ FRIDA'YI ÇOK SEVDİK

Hülya DEMİR*

GİRİŞ

1960'larda ABD'de, 1970'lerde ise Avrupa ülkelerinde bir yaşam tarzı olmanın yanısıra, toplumsal ilişkiler üzerinde etkili olan ve bu ilişkilerin değiştirilmesi yönünde politikalar üreten kadın araştırmaları, kadını ve kadını çevreleyen her türlü ilişki ağını inceleme alanı olarak seçti. Kendine ait literatüre sahip olan kadın araştırmaları, zorunlu olarak disiplinlerarası çalışmaya özen gösterdi. Gerek doğa bilimleri gerekse de sosyal bilimlerde kadın çalışmalarını araştırdı.

Burada ortaya çıkan sonuç çok da iç açıcı değildi. Çünkü bilim "erkeklerle özgü" bir "iş" olarak algılanıyordu.

"Aslında bilimlerde çok sayıda kadın var. Fakat bu kadınlar genellikle laboratuarlarda, arşivlerde, alt seviyede işler yapmakla meşguller veya gerçek anlamda bilimsel bulgulara sahip olan kadınlar görünür kılınmıyorlardı. Zaten bilimin söylemi bir erkek söylemiydi..."⁽¹⁾.

Kuşkusuz bu tür olguları çoğaltmak mümkün, sonuçta çok önemli çalışmalar yapılmasına rağmen kadınlar, bu alanın dışına çekilmiş veya görmezlikten gelinmiş ve bilimler kamusal alana tabi kılınmıştı.

Bilimlerle tam bir karşılık ilişkisinde ele alamayacağımız fakat her zaman böyle tanımlanan sanat ise, belki 'kolay' gibi gözüktüğünden kadına ve özel alana (evçi) daha yakın bulunmuştu. "Bilimlerde kadınlara yönelik olarak; kadınların doğasıyla ilgili olarak üretmiş oldukları söylemlere gelince; bunun çağdan çağa araçları değişiyor ama ifade tarzı değişmiyor... Hala, beynin neresi gelişmiş olduğu için erkekler bilimle uğraşiyor, kadınlar sanatta yeteneklidir, kadınlar bilim yapamaz tartışmaları sürüyor"⁽²⁾.

* İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları yüksek lisans programı öğrencisi.

(1) Şirin Tekeli, "Bilimlerde Metodolojinin Kadın Bakış Açısından İrdelenmesi", Der: Necla Arat, Türkiye'de Kadın Olgusu, s. 43, Say Yayınları, 1992, s. 43.

(2) Şirin Tekeli, "a.g.m.", s. 47

Tekeli'nin de belirttiği gibi bilimin kamusal olarak tanımlanması bunun bir anlamda zıttı olarak tanımlanan sanatın, kadın ve özel alana yatkın oluşunu beraberinde getirdi.

Aslında, gerçek anlamda her iki alan için geçerli olan "yaratıcılık" ögesi böyle bir bakış açısıyla doğrudan doğruya sanat alanının kavramı olarak belirlendi. Peki, nedir yaratıcılık? Bu kavramın da bir cinsiyeti var mı?

Yaratım kavramı, ihtiyaçların karşılanmasını çağrıştırıyorsa da, daha çok insanın yetenekleri, duyarlılıkları, ilgi alanı, tercihleri, etkilenmeleri doğrultusunda ortaya koyduklarını tanımlıyor. Yaratıcılık bir anlamda kendini ifade ediş, bir anlatım tarzıdır. Kuşkusuz, buna uygun zemin yaratan alan ise insanın kendini tam olarak bulabileceği, özgürlüğünü hissedeceği resimdir, müziktir, edebiyattır, heykeldir... kısaca sanatı içine alan tüm seçeneklerdir.

Tek başına bir kavram olarak ele aldığımızda, sanki feminen bir ağırlığı olan "yaratıcılık" ve kadın arasında bir anoloji (belki paralellik) kurmak mümkün değil. Bununla beraber, kadınların bu konuda çok verimli olabileceğini ama bilimlerde olan karşı çıkış kadar olunmasa da, -zaten bir biçimde de kadınlara bırakılmış olan- bu alanda kadınların çok büyük engellerle karşı karşıya olduğu düşünülebilir. Dolayısıyla da, kadınlar var oldukları halde dolaylı yollardan anılmış ve sahip oldukları yeteneklere ve mücadelelere rağmen "başkaları tarafından" görünür kılınmaya mahkum edilmişlerdir.

Akıl gibi yaratıcılık da zamanı geldiğinde erkeklerin tekeline alınmıştır. Kadın ve erkek paylaşımının olduğu her alanda erkekler baskın çıkabilmeyi başarmışlar, kadınlar ise yarattıklarına sahip olamayacak onlara yabancılaşacak kadar gerisine çekil(ebil)mişlerdir.

Kuşkusuz, kadınlar yaratıcılıkta da erkeklerin gerisinde değildi ama hem "erkeklerle özgü" bir alanda tek başına mücadelenin zorluğu hem de erkeklerin yaşadıkları özel hayatlara gelindiğinde, kadınların tavır alışları yaratım süreçlerini ve sonuçlarını etkileyecek kadar önem kazanmıştır. Sonuçta kimi mücadeleyi bırakmak zorunda kalmış, kimi de yolu sonuna kadar yürümüş ve tarih sayfalarındaki yerlerini geride bıraktıkları ürünleriyle doldurmuşlardır.

Genel olarak erkek egemen toplumların ağırlığı toplumsal ilişkilerde ve dönüşümlerde de kadını yalnızlığa, var olanı kabullenmeye zorlamıştır. Yine bir tarihsellik çerçevesinden baktığımızda, kadın ve erkek işbölümlerinde erkeği, mücadelecisi, evini ve ortak yaşamın belirleyicisi olan ekonomik ilişkileri düzenleyici olarak görürüz. Kadın el emeğine dayalı işler yapar, kilim dokur, çömlek yapar, işlemler, danteller yapar, kanaviçe örer... çağdan çağa değişen ama her çağın kendine özgü en "ayrıntı" yaratıcı işlerini kadın yapar. Bunlar tabii ki birer sanat eseri değildir ama erkekler tarafından bu işlere daha yatkın olduğu (hatta yaratıcı) düşünülen kadın, yine yaratıcılığın

öne çıkarıldığı sanatlarda olması gereken yere, sıranın sonuna gönderilir. Çünkü, sanat özel hayat bağlamından çıkarılmış, başka gözlerin önüne serilmiştir, bir anlamda kamusal alana da çıkarılmıştır. İşte orada yine erkek vardır.

Kuşkusuz, ne bir alan ne de bir meziyetin cinsiyeti olamaz. Bunlar dışardan gelen yani sonradan kazanılan özelliklerdir. Nereden ve nasıl bakıldığıyla doğrudan ilintilidir. Sanatsal özellikler, yaratımlar, kişilikler önde olmak üzere, eğilimler, yetenekler, toplumsal çevre bu özellikleri etkileyebilir ama cinsiyetle ilgili değildir. Olsa olsa, kadınlar sanatı özellikle yazma eylemini kendini ifade ediş biçimi olarak seçmiş, kafasında ve ruhunda kendine ait olan ve özgür olacağı bir oda açmayı çabalamıştır. Çünkü sanat, ilişkilerin, acıların, direncin ve çaresizliğin bir aracıdır. Belki de kadınlar bu duyguları yakından tanıdıklarından özellikle yazmaya ve sanata bu kadar meyillidir.

VE BİR "SIRADIŞI" ÖRNEK

Sanatçı kadınlara baktığımızda, farklı toplumsal ilişkilerden, sınıflardan, çağlardan, kültürlerden kadınlar görebiliyoruz.

Çalışmamızda bunlardan Frida Kahlo'yu seçtik. Çünkü onun iç dünyasını, çelişkisini ve acılarını hiçbir yerde koymadan kendini ifade ediş aracı olan bir sanat -resim- gözler önüne serdi. Tabii, bunun yanısıra tüm acılara, katlanılması çok güç olan fiziki ve ruhsal acılara karşı aldığı tavır, Kahlo'nun bitip tükenmez gücü, onu gerçekten "özel" biri yapıyor. Kahlo'nun yaşamını işte bu temalar ve yine kendisi ile aynı alanda büyük üne sahip sevgilisi/kocasısı ile olan ilişkisi bağlamında ele alacağız. Kendini varediş biçimini tartışacağız. Bu çalışmayı yaparken, Türkçeye çevrilmiş tek bir kaynak olduğundan Rauda Jamis'in **Frida Kahlo** adlı kitabından yola çıkacağız⁽³⁾.

FRIDA KAHLO

Frida'nın doğum tarihi olan 1910, Meksika için önemli bir yıldır, toplumsal hareketliliğin yoğun olduğu bu dönemde Zapata, Güneyi ayaklandıracaktı.

Ailesi, babasının iki kez evlenmesinden dolayı kalabalıktı ve dört kızdan biri olan Frida, ailenin "akıllı ve tuhaf" bulunan kızıydı. Frida ismi, bir Meksikalı için çok yadırgatıcı olmasına rağmen, Alman kökenli babası tarafından barış anlamını taşıdığı ve "güçlülüğün" simgesi olduğu için konulmuştu. Hayatı boyunca ona yol gösterecek bu özellik, Frida'yı gerçekten de dolaysız tanımlayan bir özellik oldu.

(3) Rauda Jamis, **Frida Kahlo**, Afa Yayınları, İstanbul, 1991. Bundan böyle tırnak içinde kullanılan her sözcük veya cümle bu kitaptan alıntılanacaktır.

Frida, bir "baba-kızı" olarak büyüdü. Özellikle, çocukluk ve ilk gençlik yıllarında babasıyla kurduğu iletişim ve babasının Frida'nın iyi bir eğitim alması için gösterdiği çaba öne çıktı.

İlk acıyı ve dolayısıyla diğer çocuklardan farklılığını küçük yaşlardan geçirdiği çocuk felciyle yaşadı. Her dalda en iyi olmak için iki katı çaba harcamaya kararlı olan küçük Frida, acıyla beraber zaman zaman umutsuzluğa da sürüklendi.

Frida'nın fizik tedavisi için en iyi spor merkezlerini seçen babası lise sonrası eğitimi için de aynı özeni gösterip, onu özel bir okula gönderdi. Genç kızlık çağına geldiğinde, okul yıllarında kişiliğinin öne çıkan meraklı, güvenli yanı ve keskin zekası ile hemen sıvrıldı.

Eğitimi sırasındaki eğilimleri daha sonra edineceği resim yapma tutkusundan çok farklıydı. O sıralar hayatında resim yoktu ama edebiyat vardı. Yine de okuldaki edebiyat gruplarına katılıp ilgi alanını belirlemiş olsa da çevresi onun doktor olacağına ihtimal veriyordu. Okul döneminin en belirleyici özelliklerinden biri olan ve neredeyse yaşamı boyunca yaşayacağı diğer tüm aşkları gibi ona acı çektiren ilk aşkını ve tutkusunu yine bu yıllarda yaşadı. Daha sonra çaresiz olarak bir dostluğa dönüşecek olan bu ilk aşk, Frida'nın bir duyguyu kendi başına yaşamak ve çoğaltmak konusundaki becerisinin ilk göstergeleriydi. O aşkını yüceltiyor, belli bir süre sonradakinden bağımsız olarak sevgisini yaşayabiliyordu. Sevdiği için mektuplar yazıp, kafasında onlarca şey kurabiliyordu.

VE O KAZA

Frida, yaşamının sonraki yıllarında onu en çok etkileyen insan olan kocası, ressam Diego Rivera'yı ilk olarak okulunun duvarlarını resmederken görecekti. O yıllarda resime özel bir ilgi göstermeyen genç Frida, resim yapan Diego'ya uzun uzadıya seyretmek dışında özel bir ilgi göstermedi.

Hayatının seyrini değiştirecek trafik kazası ise onu çok genç yaşta, 18'inde yakaladı. İlk aşkı Alejandro ile birlikte geçirdiği kazada, vücudunda kırılmadık kemik kalmamış ve tüm vücudunu yarıp geçen bir demir çubuk cinsel organını da yaralamış ve tüm bedenini yaralamıştı.

Sonuçta, Frida'nın da dediği gibi sadece, "ruhu sağlam" kalmıştı. Üst-üste ameliyatlara geçiren Frida, sadece yatmak zorunda değildi, daha da kötüsü kıpırdamadan sırtüstü yatmaya mahkumdu. Bundan sonraki dönemde, umutsuzluklar, acılar, toparlanmalar, kırgınlıklar ve tekrarlar birbirini izledi. Durumuna üzölmeye kalmadan daha çok fiziksel acılarına katlanmak zorunda kalıyordu.

Okulda başlayıp Alejandro'ya duyduğu tutkulu "aşk hastalığı" durumunu daha da zorlaştırıyordu. Fakat yine de Frida babasının deyişiyile "diğerleri

gibi değildi ve bu en büyük kozuydu. Bu kozdan yararlanmasını bilecekti." Bir yılın sonunda toparlanıp ayağa kalkan Frida, kazanın sonradan ortaya çıkan etkileri nedeniyle yeniden kalıp gibi yatağa mahkum oldu. Protezleri, korselerinin canını acıtmasının yanında Frida, bunlara rağmen yataktan bağımsız varolamıyordu, adeta yatağının, çarşafının bir parçası gibi hissediyordu kendini. Tüm ailesinin bir arada bulunduğu bir pazar günü Frida'nın yatağı değiştirildi ve yatağının tavanına bir ayna asıldı. "Böylece kendini seyredebilirsin" diyerek asılan ayna, Frida'nın iç dünyasını allak bullak etti. Gözlerini kaldırdığı an Frida, Frida'ya bakıyordu... Artık gözlerini kendinden kaçırma şansı yoktu. Ayna her an Frida'ya kendini anımsatıyordu."

Sonunda Frida, gördüklerini resmetmeye karar verdi. Fakat sadece çizmedi, bu çizgilere bir anlam, bir biçim, içerik vermek istedi ve doğal olarak sadece kendini model olarak seçti. Neden resimlerinde model olduğu sorusu Frida'nın karşısına en sık çıkan sorulardan ve Frida şöyle yanıtlıyordu:

"... Bir defa seçme şansım yoktu ve zannedersen yapıtımda bu özne ben'i sürekliliğinin temel nedeni budur. Bir an kendinizi benim yerime koyun. Tam kafanızın üzerinde kendi görüntünüz, özellikle de bedeniniz çoğu zaman çarşaların, yorganların altında olduğundan, yüzünüz. Yani salt yüzünüz. Takılmamak elde değil, neredeyse çıldırtıcı bir şeydir bu. Ya bu takıntı sizi yutar ya da siz onun karşısında dikilirsiniz. Ondan daha güçlü olmak, sizi yutmasını engellemek gerekir. Bu iş kuvvet ister, cesaret ister."

Frida yatağında ilk tablosunu sevgilisi Alejandro için yaptı. Kendi görüntüsünü resme dökerken, onu yansıtmakla kalmadı, aynanın gerisindeki kileri de görüntünün parçalarını da biraraya getirmişti. Böylelikle Frida, bu kavranın galibi olmayı başardı:

"Bana eziyet edip, her an beni sorgulayacak az kalsın kimliğimi elimden alacak olan aynadan görüntüyü çaldım."

Frida 19'undaydı. Yatağına kısırılmış, bedeni ve ruhu resmederek nefes almaya çalışıyordu. Bu arada Frida'nın yakındığı tüm ağrılar, acılar, yalnızlık duygusu, umutsuzluklar peşini bırakmıyordu. Bir keresinde vücudu kaskatı kesilmiş ve hareketsiz kalmıştı. Doktorlar bunun bir kez daha tekrarlanmayacağına dair kesin birşey söyleyemedi. Bu arada bir kaç kez Frida'nın vücudunu saran korseler değiştirildi. Takılma işi dört saati buluyor, sırtının gergin durması için başından askıya asılan Frida bunu bir işkenceye benzetiyordu.

Bu arada büyük bir maddi sıkıntı geçiren aile de zaman zaman Frida'yla umutsuzluğa kapılıyordu. Frida acılarına rağmen iki tutkusundan vazgeçmiyordu; uzakta olan Alejandro'ya yazmak ve resim yapmak. Frida kazanın ikinci yılında tam 17 Eylül'de defterine şunları karalamıştı: "Hala hastayım ve neredeyse umutsuz durumdayım. Gayet sade bir insanım ve haketme-

diğim bir acı çekiyorum. Çok gencim ve iyileşmem olası. Yalnız buna inanamıyorum; inanmam gerek değil mi?"

1927 kasımında tüm ağrılarına rağmen nihayet ayağa kalktı ve iş aramaya koyuldu. Uzaklardaki sevgilisi, daha doğrusu sevdiği Alejandro da dönmüştü ve ortak arkadaşları olan bir başkasına aşık olduğunu söylediğinde Frida, kendisini sevmemenin mümkün olmadığını, çünkü "ikisinin tek bir insan" olduğunu yazmıştı. Bu, Frida'nın yarattığı aşkın sonuydu.

1928'lerin Meksika'sı karışık bir dönem geçiriyordu. Bir çeşit geçiş dönemi ve her yanda karışıklık yaşıyordu. Frida, pek çok arkadaşı gibi Komünist partiye katıldı ve o çevrede yer edindi. Bu toplantılardan birinde Diego ile karşılaştı.

Diego, kaba saba görüntüsüne rağmen kadınların ilgi odağıydı, ünlüydü, espriliydi. Frida'yla dostlukları ortak noktaları olan resimle başladı ve kur yapmalarla devam etti ve sonunda birbirlerini baştan çıkarmayla noktalandı.

Frida ve Diego görüntüleri gibi resimleri ile de zıtlıklar içeriyordu. Diego toplumsal olanı konu alırken, Frida insanın iç dünyasına dönük çalışmalar yapıyordu. Diego, Frida'dan önce bir evlilik yapmıştı ve iki kızı vardı. Her zaman Frida'yı sevmişti ama her zaman başka kadınla ilişkisi olmuştu. Zaman zaman bunu o kadar abartıyordu ki, günün birinde Frida'nın sırdaşı olan kız kardeşi ile de ilişkiye girmekten kendini alıkoyamayacaktı. Frida, Diego'nun çapkınlıklarına alışık olsa da her zaman çok acı çekiyordu, bu kez yaşadıkları katlanılmaz düzeydeydi. Çünkü, kardeşi onun bir parçasıydı. Uzakta durdu ve izledi⁽⁴⁾.

Frida ve Diego'nun evliliği Diego'nun ününden dolayı gazetelere yansıdı ve şöyle yazıldı: "Diego... müritlerinden biri olan Bayan Kahlo ile evlendi." Frida 22, Diego ise 43 yaşındaydı.

Frida, Diego'ya rastladıktan sonra giyim tarzını da değiştirdi. Artık erkeksi giysileri bir kenara atarak, her zaman büyük ilgiyle karşılanan ve Frida'nın bir parçası olan jüponlar, danteller, özgün takılar, kordelalar takan bir kadın oldu. Böylelikle Frida, Meksikalı'lardan daha Meksikalı oldu, Avrupa veya ABD'ye her gidince görüntüsü büyük ilgi uyandırıyor ve Frida hayatının sonuna kadar, hatta hasta yatağında bile bundan vazgeçmedi. Her fotoğrafında ve resimde büyük veya küçük bu tür ayrıntılarla karşımıza çıktı.

Evliliğinden kısa bir süre sonra ilk darbeyi aldı, hamile kaldı. Fakat kazadan dolayı sakatlanan legen kemiğindeki kusurdan dolayı bebeği almak zorunda kaldılar.

(4) Frida'nın aşamının daha sonraki evrelerinde ortaya çıkacak olan bu ilişkiye yeri geldiğinde tekrar değinilecek.

İlişkileri çevrelerinde şaşkınlıkla gözlemleniyordu, insanlar onları iki sevgiliden çok iki arkadaşına benzetiyor ve erotizmi nereye koyacaklarını bilemiyorlardı -doğrusu bunun ipuçlarını bulmak da pek mümkün değil.- Frida bu dönemde, arkadaşları tarafından bir militan gibi giyinmediği için eleştiriliyordu.

O ise neredeyse yaşamı ile özdeşleşen acılarını özlemeye başlamıştı. Bu dönemde çektiği fiziki acılar azalmıştı, buna karşılık daha az resim yaptığını ve "acının" sanatın belirleyici öğesi olduğunu düşünüyordu. Acısının azalmasıyla yaratıcılığının da durması ona "Acaba acı ile sanat arasındaki ilişki gerçek mi" diye düşündürüyordu.

ABD: YENİ BİR BAŞLANGIÇ

Bir duvarı boyaması daveti üzerine 1931'de Diego ve Frida ilk olarak ABD'ye gittiler. Frida, San Francisco'daki günlerinde mutluymuştu. Karizması, dış görünüşü, giysileri, takıları insanları etkiliyordu, çok kolay dostluklar kuruyordu. Ama herşeye rağmen oradaki yaşam Diego'yu içine alan bir yaşamdı. Üstelik, Frida Diego'nun başka kadınlarla ilişkisini görüyor, kadınları ondan uzaklaştırmanın yolu olarak tüm bakışları üzerine çekiyordu.

Frida bu dönem boyunca Meksika'yı izledi ve kendi hayatını yaşamadığı için çok az resim yaptı. Bu durumun farkında olan Diego yakın bir arkadaşına şöyle yakınmıştı: "Frida'ya nasıl davranabileceğimi bilemiyorum. Yeterince çalışmıyor..."

ABD'de bulunduğu süre boyunca Frida, gidip gelen ağrılarla mücadele ediyor, onlara rağmen kendini iyi hissetmeye çalışıyordu. Yine hamileydi. Diego'nun ilgisinin sağlığından çok, resimden uzaklaşmasında odaklaşması nedeniyle kendini yalnız hissediyordu. Bir gece bebeğini düşürdü ve hastanede geçirdiği sürece eskizler yapmaya devam etti.

Frida'nın önemli temalarından biri de çocuğunun kaybetmesiyle kendini gösterdi. Doğumu, fetüsü, köklerini, yaşamı algılayışını her zaman tablolarına taşıdı. O dönemde yaptığı resimler iç dünyasını birebir ele veren resimlerdi. Frida o dönemde yaptığı resimleri şu düşünceyle yoğuruyordu:

"Nasıl olsa umutsuz olacaksam, hiç olmazsa üretken olayım. En azından sağ ve katıksız öz yıpranmadan, bu kadarımı kurtarmış olurum."

Bu olaydan ardından annesinin hastalık haberi üzerine Meksika'ya döndükten sonra annesini kaybetti. Bir ay kaldıktan sonra Diego'nun yanına döndü. Diego'nun meşguliyeti Frida'yı çalışmaya yönlendiriyordu. Bütün kadınların yabancı olmadıkları gibi Frida da bir yandan ağlıyor bir yandan resim yapıyordu. Bu dönemde yaptığı "Doğumum" adını verdiği tablo doğumdan çok ölümü çağırıyor. Meksika'ya dönüşlerinde Frida sık sık

hastalanıyordu, sağ ayağı tekrar ameliyat edildi, tekrar kürtaj oldu. Ancak kanalları tıkalı olduğu için doğum yapması imkansızlaşmıştı.

Diego başka kadınlarla ilişkisine devam ediyordu, son olarak Frida'nın "benim parçam" dediği küçük kardeşiyle beraber oldu. Frida herşeyin farkındaydı. Diego'yu sevdiğine inanıyordu, hoşgörülü ve özgürlükçü olmaya çalışıyordu ama yine acı çekiyordu. Tek başına yaşamaya karar vererek bir daire tuttu ancak bu da durumu değiştirmeyince New York'a döndü.

Uzaktayken, Diego'nun diğer ilişkileri ile kendi ilişkisini karşılaştırıyor ve ona mektuplar yazıyordu. Birbirlerine gereksinim duyduklarını düşünüyordu, bu yüzden hiçbirşeyi koparmamak geri kalan şeyleri kabullenmek gerektiğine inanarak geri döndü.

Bu arada küçük de bir aşk yaşadı ama aşkları Diego'nun tabancasıyla çıkıp geldiği gün bitiverdi. O yıl "biraz haddini bildirme" adlı tabloyu yaptı. Adamın biri bir kadını bıçaklayarak öldürmüş ve mahkemede "sadece haddini bildirdim" demişti. Frida artık şu soruları soruyordu: "Diego'nun her gün her gün öldürdüğü ben değil miydim? Yoksa öbür kadın mıydı? İçimde yoğun bir şiddet arzusu var, bunu reddedemem ve bu şiddeti becerebildiğim gibi kullanıyordum."

1936'da Frida, daha kötü olacağına bile bile yalnız kalmaya alıştığını, bunun bir zafer bir avantaj olduğunu yazıyordu not defterine. Fiziksel olarak iyi sayılmazdı. Sağ ayağı tekrar ameliyat oldu, ayağı besleyen damarlarda çürüme devam ediyordu. Frida'nın ruh hali değişiyor buna bağlı olarak resim yapma yoğunluğu da artıp azalıyordu.

1936'da İspanya'daki iç savaş Meksika'yı da etkiledi, Diego, Troçkistlere yaklaştı, Frida toplantılar düzenliyor, İspanya'ya yardım amacıyla ilaç ve giysiler topluyordu. O sırada sürgünde olan Troçki çifti Meksika'ya sığınma hakkı istiyordu. Diego, dönemin Cumhurbaşkanı'ndan izin aldı ve çifte evlerinin kapısını açtılar. Troçki ve Frida arasında bir etkileşim yaşandı ve çok kısa bir süre sonra Frida barışı ya da yeni biten aşklarını kanıtlamak için bir otoportresini Troçki'ye hediye etti. Resimde, bir elinde çiçek demeti diğerinde kağıt bulunan Frida ayaktadır ve yine mağrurdur.

Troçki çiftinin ayrılışından sonra Frida, Ekim ayında New York'ta açılacak sergisi için yoğun bir biçimde çalışmaya başladı. Siyaseti, Diego'yu ve bitip tükenmez tartışmaları unutarak kendini çalışmaya kaptırdı Frida.

1937-1938 yılları arasında Frida kendi günlüğündeki satırlara ilginç bir saptamasını aktarıyordu. Ona göre Diego, onun resimden başka hiçbir şey yapmamasını istiyordu. Gerçi bu duygu Frida'nın hoşuna gidiyordu. Fakat ilişkinin sarsıntılar geçirdiği zamanlarda, Frida'nın Diego'ya gereksinim duyamayacak kadar güçlü olmasını isteyebileceği de, aklından geçmiyor değildi. Böylelikle Diego tamamen özgür olacaktı. İçi rahat olacak, gözü arkada kalmayacaktı.

Dengesini sağlayan en belirgin etken resimdi. Kendini resimde buluyor, ifade ediyordu, güçlü oluyordu ve başka şeylere, bir ölçüde Diego'ya gereksinim duymuyordu.

1938'in kış aylarında New York'a 25 tablosuyla gitti. Bu gidişinde birden özgürleştiğini hissetti. Belki kendini kendi gibi hissetmek, unutmış olduğu özelliklerin hatırlamak niyetiyle "çapkınlıklar" yaptı. Hatta bunlardan birine, fotoğrafı Nickolay Murray'a aşık oldu. Yeni sevgilisiyle yaşamı da paylaşmaya başladı. Bu arada Diego'yla mektuplaşmaya devam ediyorlardı. Coğrafi uzaklık ve zaman içinde yaşanan "uzaklık" Frida ve Diego'nun ilişkisini daha bir soyut hal kazandırmış hatta kutsallık mertebesine çıkarılmıştı.

Diego, bitmek bilmeyen aşklarıyla Frida'yla ilişkisini tehlikeye atarken Frida'nın aşkları onun Diego'ya duyduğu kutsal sevgiyi koparmıyordu. Yeni sevgilisiyle olan ilişkisinde sahipleniciydi. Sevgilisine, iki kişiyi birden sevmesini şöyle açıklıyordu:

"Seni bütün yüreğimle sevdiğimi ve bende senden başka -bir de özel ve değişmeyen yer tutan Diego var ama bunu biliyorsun- hiçbirşeyin mevcut olmadığını nasıl söylesem. ... İkisi de birbirinden beter aşkla dolu iki Frida'ya dönüşüyorum."

Frida başını döndüren aşkı yaşarken gerçeküstücülerin davetiyle 1939 Ocak ayında Fransa'ya gitti. Fransa'daki sergisi ticari başarı kazanamamakla birlikte büyük ilgi uyandırdı. Tabii Frida serginin yıldızı oldu. Picasso sergi için Diego'ya "ne sen ne ben, ne de başkası Frida gibi yüzler çizmeyi bilmiyoruz" diye yazmıştı daha sonraları.

Ancak New York dönüşünde bir sürpriz bekliyordu. Sevgilisi evleniyordu. Sevgilisinden tek isteği, aşklarına tanıklık eden yerleri ve bu aşkı simgeleyen resimleri, eşyaları koruması oldu.

VE "YENİDEN" ACIYA DÖNÜŞ

Frida bu olaydan bir süre sonra Meksika'ya döndü. Diego'nun maceraları ayyuka çıkmıştı. Ancak yine de Diego'ya olan bağlılığına bir türlü son veremiyordu. Bu acıyı Nick'i kaybedişi de artırıyordu. Frida en çok atölyesinde vakit geçirmeye başlıyordu böyle zamanlarda. Kendini bölünmüş ve yitirilmiş hissediyordu. Bu yoğun duygularının arasında Frida, "İki Frida" olarak adlandıracağı bir tabloyu yapmaya başladı. Sağlam bir Frida ve yaralı, kan kaybeden ikinci bir Frida'nın karşısında duracaktı.

Frida ve Diego çok nadir görüşmeye başladılar. Onun için yine bir kez daha sadece resim vardı. Tek korunacağı, kapandığı, rahatladığı, uzaklaştığı yer resim dünyasıydı.

Bu uzaklık, sonunda ayrılığa dönüştü. Frida için kendisinden başka kimseyi sevmediğini söyleyen ama kendisi dışında tüm kadınlarla ilgilenen bir adamı zorla tutmanın anlamı yoktu. Diego ayrılıklarının sanatsal ya da duygusal gerekçelere dayanmadığını açıkladı. Frida'nın açıklaması daha da kısaydı; "Durum kişiseldi."

Yaşadığı ruhsal çöküntü sağlığını da etkilemeye başlamıştı. Omurgasının 20 kiloluk bir alet ile sabitleştirilmesi düşünülüyordu. O ise resim yapıyordu. Bütün duygularını, ağlamalarını, iç konuşmalarını resme döküyor onların aracılığıyla içini boşaltıyordu.

1929-1940 arası iki acıyla mücadele ederken tablolar birbirini izledi. hitap etmenin yollarından biri olan günce tutmaya da bu dönemde başladı. Troçki'nin ölüm haberi Frida'yı bir kez daha çökertti. Frida'nın içinde bulunduğu ruhsal ve fiziksel durum Diego'yu endişelendirdi ve bir kez daha biraraya geldiler. Diego ve Frida'nın ikinci evliliklerinde Frida, Diego'ya bazı koşullar koydu bunların başında, Diego'nun başka kadınlarla cinsel ilişkiye girmemesi geliyordu.

Frida, çalışmalarına artık sağlığı izin verdiği müddetçe devam ediyordu. 1942'de Meksika'da özel bir sanat okulu açıldı, her ikisi de orada ders vermeye başladılar. Frida belli bir süre sonra dersleri evde vermeye başladı. 1944'de ilk kez çelik korse taktı. Özel beslenme dönemleri geçirdiği gibi ayrıca kan nakli de yapılıyordu.

1945'te ilk kez sağ ayağı için tabanı doldurulmuş ortopedik ayakkabı yapıldı ve yeniden alçı bir korse verildi. Ameliyat için tekrar New York'a gitti. Dört omurgasının, kalça kemiğinden alınan bir parça ve 15 santimlik bir metal ile birbirine tutturulması gerekiyordu. Meksika'ya dönüşünde ağrıları devam ediyordu ve vücudu morfine yanıt vermez hale gelmişti. Sağlığıyla ilgili her şey çok kötüye gidiyordu.

Bir kez daha resim tüm bu acıların tek kurtuluşu olarak karşısına çıktı ve Frida'yı sarmaladı. Herşeye rağmen saatlerce resim yapıyordu. Bu dönem boyunca, 50'li yıllara kadar güzel ve hüznü tablolar yaptı. Bu arada Diego'nun bitmez bilmez çapkınlıkları devam ediyordu. Frida her defasında sanki herşeyi yeni yaşıyormuş gibi acı çekiyordu. O günlerde güncesine hakim olan duygu umutsuzluktu. Kendisiyle yaşamla barışık olan, herşeyde sevinecek bir yan bulabilen Frida artık sevmeye bile istek duymuyordu. 40 yaşını dolduran Frida için ağrılar, endişe, tuhaf bir biçimde "kendini canlı hissetmesine neden oluyordu. Ölümle burun buruna geldikten sonra hiçbir şey duyumsamamak, ölmek gibi bir şeydi." Artık herşeyi resimle anlayıp resimle içini dolduruyordu, yaşam bundan ibaretti.

Resimle birlikte hiçbir zaman peşini bırakmayan ikinci şey ağrıları, acılarıydı. 1951 yılında tam yedi kez omurgasından ameliyat oldu. Omurga kemikleri bir türlü kaynamıyordu. Sirtında açılan yer, korsenin altında yaralar

oluşmasına neden oldu. Ameliyatlar, kan nakilleri, özel beslenme yöntemleri durumunu kolaylaştırmıyordu. Hastane odasına köklerini salıyordu.

Diego zaman zaman hastanede başka bir odada kalıyordu. Bir anlamda bu, Diego'nun günlük yaşantısında özgürleşmesine neden oluyordu. Kardeşleri ve dostları onu yalnız bırakmıyordu ama o, hep aynı şeyi, resimleri arıyordu.

Hastaneden çıktığında artık tekerlekli iskemleye mahkum olmuştu. Bu yeni durum onu daha saldırgan yapmıştı. Tekerlekli iskemlesinde doktoruna yaptığı son tablosunu bitirdiğinde şunları düşünmüştü: "Hala atan ve yaşamın kızıla boyadığı bu kocaman yürekle bu tek siyah beyaz görüntünün nasıl da beni anlattığını bilmiyorlar."

İzleyen yıllarda, Frida kendini içkiye vermişti, umutsuzluğunun yoğunluğunu içki ve haplarla azalttığını düşünüyordu. Bilinçsizce intihar girişimlerinde de bulunmuştu. Ruh hali değiştiğinde eski tutkulu ve kararlı Frida ortaya çıkıyordu ve Diego'ya olan aşkını ve tutkusunu ifade ediyordu. Diego ise karısının acı çekmesine dayanamadığı için ondan uzaklaşıyordu.

Ve 13 Nisan 1953'te Frida'ya saygı niteliği taşıyan retrospektif sergisi düzenlendi. Çok güç olmasına ve acıdan duramayacak durumda olmasına rağmen bir ambulansla sergiye geldi. Yüzündeki ifadede "imdat çağırısı" vardı. Bir kaç kez acil olarak acılarının dindirilmesi için iğne yapıldı. Frida'nun ağzından şu sözler dökülüyordu: "Bildiğim tek şey varsa o da resim yapmak istediğim. Aralıksız, hep resim yapmak." Galeriden ayrıldığında tükenmişti.

Yazla beraber doktoru kötü haberi verdi; bacağına kesilmesi gerekiyordu. Frida artık mücedele edecek gücü tam olarak tüketmişti, Diego'nun yeni bir sevgilisi vardı. Artık bunların hiçbirini sevimli gelmiyordu. Bacağının kesilmesinden 1 hafta önce 46'sını doldurdu. Ameliyat sonrası ağzından şu sözler dökülüyordu: "Bu oda... ben... ıssızlık... Neden yürümek için ayaklarım olsun ki, uçmak için kanatlarım var..." Bir kaç ay sora da protez yapıldı. Ama çalışmıyordu ve bu durum acısını artırıyordu. Hiçbir beklentisi kalmamış gibi yaşıyordu. Belki daha vakti vardı ama "yeterince dans edemediğini, yeterince sevemediğini, resim yapamadığını" düşünüyor ve kahroluyordu.

Her zaman kendine bakan Frida hayatında ilk kez Komünistlerin düzenlediği bir gösteriye giderken bumburuşuk bir eşarp taktı ve hiç makyaj yapmadı. Sakatlığı ve acılarından daha önemli "davaların" olduğunu düşünmek istiyordu. 47. yaş gününden sonra Temmuz ayında Frida son tablosunun baş figürü oldu, artık cansız bir bedendi o. Son tablosu, son yıllarını yansıtmıyordu, iştah açıcı kesilmiş kırmızı karpuzlarla "Yaşasın yaşam" adını taşıyordu.

Son sözleri ise şunlardı: "Çıkış yolunun güzel olacağını ve asla geri dönmeyeceğimi umarım."

FRIDA KAHLO'NUN RUHU: TABLOLARI

Frida'da resmetme yeteneği bir çok sanatçının aksine çocuk yaşlarda açığa çıkmamıştı. Yaşam öyküsünde de yer aldığı gibi Frida'nın daha çok hekim olacağına olasılık veriliyordu. Babası fotoğrafçı olduğu için fotoğrafa ilgisi vardı ama çocuk yaşta özel bir ilgi alanı olarak resim öne çıkmıyordu. Resmetme yeteneği veya isteği yaşamı boyunca damgasını vuran kazayla beraber ortaya çıktı.

Ablasının yatağının üzerine yaptırdığı ayna Frida'yı baştan çıkardı. Kendi görüntüsü ve yansımaları ile mücadele vermeye başladı ve kendi deyişiyle "görüntüyü aynadan çaldı." Doğal olarak model olarak kendisini seçti. Bu, kolaylığı yanında zorluğu da beraberinde getiriyordu. Frida'nın "tam kendisine bakmaktan bıktığını sandığı bir anda, insan karşısındaki görüntüsünün kendisi olmadığını görür" deyişi resimlerindeki ana temayı da belirliyor.

Frida herhangi bir estetik kaygıya kapılmadan doğal olarak içindeki yansımaları anlatıyordu resminde. Diego'nun aksine kendi boyutlarında dev yapıtlar verdi. İçe dönük, ruhunun sesi olan yapıtlar. Frida şöyle diyordu: "Herşeyi çizdim, dudaklarımı kirpiklerimi, parmaklarımı, kulak memelerimi, kirpiklerimi... Doğumumu, rüyalarımı, ayak parmaklarımı, karnımı, çıplaklığımı, kanımı, kanımı, kanımı. Vücudumu terkedip sonra tekrar geri gelen kanım. İçimdeki Yahuda çevremdeydi, Yahuda adımlarımı seyretti. Kendimi defalarca tekrar ve tekrar çizdim."⁽⁵⁾ Frida, kendisi dışında bir çok kişinin portresini yaptı. Tüm portrelerin ortak özelliği şiirsel oluşu, göze değil ruha hitap etmesiydi.

Frida, ilk tablosunu yatağında o zamanlar aşık olduğu Alejandro için yapar. Bu tabloda ince, kibar, sakın ve durgun bir görüntüsü vardır. Yüzü ve göğsü gözüktür. Seyirciye yani, sevgilisine bakar ve onu bekler. Frida için bu bir tür çağrıdır. Uzağında olan sevdiğine çağrıdır.

Evliliklerinin ikinci yılında, 1931 yılında yaptığı "Frida Kahlo ve Diego Rivera" adını verdiği talosu ise adeta evlilik fotoğraflarını andırır. İkisi de ayakta, elele tutuşmuşlar. Diego resimde önde olan figürdür. Elinde tuttuğu palet sanatçılığı vurgular. Geleneksel kıyafetleri ve doğal görüntüsüyle bir kadın görünümünde olan Frida, burada bir sanatçıdan çok eşi andırır. Başlarının üzerinde bir kuş gagasında şerit taşır ve şeritte şunlar yazıyordu: "Burada, ben Frida Kahlo'yu ve sevgili kocam Diego Rivera'nın yanında görüyorsunuz..." Frida resimde bütün alçakgönüllülüğünü yansıtır⁽⁶⁾.

1932 yılında yine ABD'de Meksika-ABD sınırında temsil eden bir oto-portre yaptı. Tabloda Frida'nın ayakta durduğu kaidenin üzerinde "Carmen

(5) The Camera Seduced, Frida Kahlo, London 1992.

(6) Benedikt Taschen Verlag Berlin, 1991.

Rivera, 1932 yılında portresini yaptı" yazılıdır. Frida önde ve ayakta. Sol yanında borular, üzerinde Ford yazan bacalarıyla bir fabrika, dumanlar büyük binalarla ABD vardır. Sağ yanında bir Aztek tapınağı, gökyüzünde güneş ve ay. Birbirinin karşıtı iki dünyayı andırır resim. Frida çok göz alıcı bir elbisenin içinde, parmaklarının arasına sıkıştırılmış sigarası, eldivenleri ve diğer elinde Meksika bayrağı, boynunda, kaidenin üzerinde durur. Elleri birbiri üzerinde getirilmiş, karnının üzerindedir. Frida'nın özelliği sayılan, kaşları her zamanki gibi kuş kanadını andırır yürüyemese de uçma isteğini simgeler. Bu tablosu Onun için ABD'de yaşadığı yabancılaşma ve yalnızlığı temsil eder.

Bebegini kaybettikten sonra hastanede sürekli bir şeyler çizmeye çalıştığı dönemde "Henry Ford Hastanesi" adı verdiği tablosunu hastaneden hemen sonra tamamlar. Bu tabloda parmaklıkları bir yatağa yatmaktadır. Yatağın kenarlarında hastanenin adı ve yılı yazılmaktadır. Frida çıplaktır, saçları dağınıktır. Elllerinden biri karnının üzerindedir. Bacakları dizlerine doğru hafifçe çekili. Gözlerinden yaşlar akmaktadır. Çarşafında özellikle kalçasının bulunduğu bölümde büyük bir kan lekesi bulunmaktadır. Elinin altından onu bağlayan altı ip bulunur. Üçü yerde, üçü de havada bulunur. altı garip nesne. Yerdeki bir beden iskeleti, orkide ve bir makina parçası. Havadakiler, bir erkek fetus, salyangoz ve basen kemikleri. Arka planda ise ufuk çizgisinde bir sanayi kenti silüeti.

1929-1938 yılları arasında "Dorothy Hale'in intiharı" tablosu bir çok kişiyi dehşete düşürmüştü. Çünkü çok açık ve gerçekçiydi. Bu resimde, bulutlar arasında çok katlı bir binanın penceresinden yakınlaştıkça büyüyen, yuvarlanan bir kadın figürü yuvarlanarak gelir ve zeminin üzerine düşer, gözleri açıktır, üzerinde yakasında çiçek olan siyah bir elbise vardır. Tuvalin üzerinde intiharın kararından önceki endişe ve olayın gerçekleştirilmesi bil-lurlaştırılarak oyuncunun yaşamındaki trajik yan yansıtılmıştı. Portre çalışması olarak beklenen tablo bir intiharın öyküsüdür.

Frida'nın en etkileyici tablolarından biri kuşkusuz, "Kırık Omurga" adını verdiği tablosudur. Frida'nın çıplak olan yarı bedeninin içinden param-parça bir sütun geçmektedir. Üzerinde bütün bedenini saran korsesi bulunan Frida'nın saçları, açıktır ve ağlamaktadır. Bedeninin her yeri ve yüzüne ağırları simgeleyen çiviler çakılıdır. 1944'da yapılan bu tablo, Frida'nın acılarını ve hissettiklerini tüm çıplaklığıyla anlatır.

1946'da "umut ağacı" adlı tablosu ameliyattan hemen önce yapılmıştır. Bu tabloda Frida'nın iç ve dış dünyasının nasıl içiçe geçtiğini görmek mümkün. Solda bir sedye üzerine Frida yan yatmıştır ve sırtındaki yaralar gözükür. Vücudunun üzerinde güneş ve yerde yarılmış topraklar vardır. Sağ tarafta ise, bir elinde "umut ağacı sağlam ol" diye yazan küçük bir bayrak, diğerinde ise korsesi ile çok güzel giyinmiş (geleneksel kıyafetler) Frida oturur. Güzel Frida'nın başının üstünde ay vardır. Bu tabloyu, Frida bir

mektubunda şöyle anlatır; "İşte ikisi de benim, deri korse elinde oturan da, hastane sedyesinde yaraları açık bekleyen de benim."

1940'da bir başka tablosunda geleneksel görüntüsünün çok dışındadır. Tahta bir sandalyeye oturmuş, üzerinde erkek pantolonu, ceket ve gömleği var. Elinde bir makas, yerlerde tutam tutam saçlar, uzak bakan bir Frida. Bir erkek bedenindedir ve kendinden uzaklaşmıştır.

KİŞİLİĞİ, SANATI, HAYATINDAKİ ERKEK(LER)

Frida'nın yaşamı, babasının ona güç ve barışı simgeleyen bu ismi koyada ne kadar isabetli davrandığını kanıtlayacak kadar ağır geçti. Çoğu insanın "artık yeter, buraya kadarmış" diyebileceği birçok kereler ısrarla yoluna devam etti. Acılar hiçbir zaman onu susturamadı. Başka insanlar ve kendi dışındaki yaşamlar, dürtüler insanı bir yere kadar ayakta tutabilir. Bundan sonrası tamamen insanın kendi kişiliği ve tercihleri ile paralel olarak gelişir. Frida'nın vazgeçebileceği zeminler birden çok kereler yaşandı ama o ağlamanın hemen sonrasında gülmeyi de becerecek kadar bilinçli ve dirençliydi.

Onu ayakta tutan kişiliğinden gelen "güç" olarak kavramlaştıracağımız olgu, ressam oluşu ile iyice pekişti. Belki de gücünü resimlerinden aldı. Bu onun için yaşam kaynağı idi. Resimleri ve kendi uyumlu iki arkadaştılar. İkisi de diğerine ihanet etmedi. Frida tüm acılarına rağmen kişiliğinden gelen özelliğinden dolayı kendisiyle barışık bir insandı. Karizmatikti. Kendini seven ve beğenen bir kadındı. Sevgi yaşamında önemli bir öğe olarak kendini gösteriyor. Aşkını savunuyor, süslüyor, ona bağlanıyor, umutlar besliyor ve peşini bırakmıyordu.

Ailesi içindeki sıcak ortam Frida'nın başka insanlarla ilişkilerinde belirleyici rol oynayabiliyordu. Genç kızlık aşkı olan Alejandro'ya da hayatının vazgeçilmez erkeği olan Diego'la da tutkuyla bağlıydı. Tabii Diego için bunun sınırlarını koymak güçtü. Frida, Diego'dan maço yanlarına rağmen vazgeçemedi. Ne kadar acı çekse de hayatının baş kişisi o oldu. Eşit bir ilişki değildi. Frida'nın tutkusu ve sevgiye verdiği önem, Diego'nun karşısında bir çok yerlerde olmadığı kadar kararsız davranmaya yöneltti onu. Frida aslında Diego'ya duyduğu tutkuya rağmen yalnız bir kadındı. Tüm acılarını tek başına yaşıyordu. Sayıca az sayılabilecek oranda Diego'ya tablolarında yer veriyordu.

Frida kendine zarar verecek kadar özveriliydi. Bu özverisi özel ilişkilerinde yalnızlığa itilmesin ve ressam olarak geri kalmasına neden olmuş olabilir. Diego'dan farklı bir tarzı vardı ama önünde Diego olduğu için onun karısı olarak anılabiliyordu. Örneğin, evlilik haberlerini gazeteler, "Ressam Diego müritlerinden biriyle evlendi" şeklinde vermelerinde bunun etkisi açıkça gözüküyor.

Çok hırslı bir insan değildi, kimseyle de yarışmıyordu. bir ressam olarak Diego'yla da yarışa girmemişti. Ondan ayrı olarak resme başlamış olması bir avantajdı.

Diego, Frida'nın güçlü ve huzurlu olmasını önemsiyordu. Çünkü bu durumda kendi günlük yaşamında daha özgür olabiliyordu. Diego ihtiyaç duyduğu her dönemde Frida'yı yanıda buldu. Fakat aynı şey Frida için geçerli değildi. Frida ve Diego'nun politik kişiliklerinin oluşu da her zaman işlerini kolaylaştırmıştı. Kendi hayatları dışındaki toplumsal olayların içinde olmaları daha geniş bakmalarına neden olmuştu.

Acılı bir yaşamı onu iki kat zorladı, çünkü o hem bir kadın hem de ressamdı. Frida, yaptığı resimlerle özellikle portrelerde kendi çağdaşı olan büyük ve ünlü ressamları bile kışkırtacak düzeydeydi ama ne yazık ki, tam da hak ettiği ne kavuşamadı. Her ne kadar kocası ünlü ressam Diego özel bir engel oluşturmaya da toplum onu "kadın ressam" olarak algıyordu ve önceliği Diego'ya veriyordu.

SONUÇ

O, bizler için ikili bir deneyimdir. Frida örnek bir kadındır, Frida örnek ressamdır. Acılarını susturabilmiştir, acılarını dönüştürebilmiştir. İç dünyasını, ruhundaki ve bedenindeki kırıklıklarını, yalnızlıklarını, yabancılaşmalarını büyük bir yalınlıkla bizlere yansıtabilmiştir. Frida'nın seslenişleri, haykırışları resminde vücut bulmuştur. O, ırsimlerindeki gibidir, kendisidir.

Her insanın bir öyküsü vardır. Bu öykülerin tüketicileri, o öyküdeki insanlardan kendilerine yakın bulduklarını çekip çıkarır ve yaşarlar, içlerinde yaşatırlar. Frida'nun yaşamı, mücadelesi ve sanatı bir kadın için yeterince öğretici ve yaşatılması gereken bir örnek. Bu nedenle de tüketilemiyor... Unutulmuyor... Bırakılmıyor... Biz onu çok sevdik...

KRONOLOJİ⁽⁷⁾

1907 6 Temmuz, Magdalena Carmen Frida Kahlo Calderon Meksika, Coyoacan'da doğru. Frida, dört kızları olan Matilda Calderon ve Guillermo Kahlo çiftinin üçüncü kızlarıydı.

1913 Frida çocuk felci geçirdi ve sağ bacağına kullanması zorlaştı.

1922 Frida, okulun duvarını resmeden Diego Rivera ile ilk kez karşılaştığı Ulusal Hazırlık okuluna girdi.

1925 17 Eylül'de Frida bir trafik kazası geçirdi ve iyileşme döneminde resim yapmaya başladı.

(7) Martha Zamora, "Frida Kahlo: The Brush of Anguish", 1990.

1926 Kahlo ilk tablosunu Alejandro Gomez Arias için yaptı.

1929 21 Ağustos'ta Diego ile San Francisco'ya vardılar.

1931 San Fransisco'da en güvendiği ve birçok kez ameliyatlarını gerçekleştiren Dr. Leo Eloessor ile tanıştı. Diego'nun Modern Sanatlar Galerisindeki sergisi için New-York'a gittiler.

1932 Diego'nun Detroit Sanat Galerisindeki çalışmaları sırasında Frida bir kaç kez bakıma alındı. Frida annesini kaybetti.

1933 Frida ve Diego New York'a döndüler. Diego Rockefeller Merkezinin duvarını boyarken Frida "Orada asılan elbisem" tablosunu yaptı. 20 Aralıkta Meksika'ya gitmek için New York'tan gemiyle ayrıldılar.

1934 ayrıldılar. Frida Meksiko City'de bir apartman dairesinde kalmaya başladı. Sonra Temmuz ayında New York'a gitti. Dönüşte tekrar barıştılar.

1937 Ocak'ta León Troçki ve karısı Natalia Sedova, Meksika'ya geldiler ve Casa Azul'da yaşadılar.

1938. Fransız Sürrealist Andre Bevrton Meksika ziyaretinde Frida ile tanıştı. Amerikalı koleksiyoncu ve film aktörü Edward Robinson dört tablosunu satın aldı. Bu, onun ilk önemli satışı idi.

25 Ekim-14 Kasım 1938'de Frida'nın ilk kişisel resim sergisi New York Julian Levy Galerisi'nde açıldı.

1939 Frida Paris'e sergisi için gitti ve Louvre, otoportresini aldı. Nisan ayında geri dönen Frida tekrar Diego'dan ayrıldı.

1940 'İki Frida' ve 'yaralı masa' tabloları ile Meksika Sanat Galerisinin düzenlediği Uluslararası Sürrealizm Sergisine katıldı. Tedavi için gittiği San Francisco'da San Francisco Golden Gate uluslararası sergide resimlerini sergiledi. "İki Frida" 20 yüzyıl Meksika sanatı sergisinde New York Sanat Galerisinde sergilendi. 8 Aralıkta Diego ile tekrar evlendiler.

1941 babsı öldü. Kahlo Coyoacan'daki ailesinin evine döndü.

1942 Kahlo'nun otoportresi New York Sanat Galerisi'ndeki 20. yüzyıl Portreleri sergisine kabul edildi.

1943 Esmaralda adıyla açılan yarı özel resim okulunda öğretmenliğe başladı.

1950-51 yılları arasında omurgasından 7 ameliyat geçirdi. Bir kaç kez intihar girişiminde bulundu.

1953 13 Nisan'da Lola Alvarez Bravo'nun galerisinde Frida'nın retrospektif sergisi açıldı. 46 yaşındaki Frida'nın doğum gününden bir ay sonra bir ameliyatla bacağı kesildi.

1954 13 Temmuz'da akciğer embolisi teşhisiyle öldü.